

Nove knjige

Sadik Šehić, Romski snovi o krilatom konju, Javna biblioteka "Alija Isaković", Gradačac, 2005.

(prilog proučavanju Romskih zajednica i njihove integracije u lokalnu zajednicu – primjer Gračanice i Gradačca)

Književnik i publicista Sadik Šehić iz grada Zmaja od Bosne, neumorni istraživač naše književno-kulturne baštine i bošnjačkog kulturno-historijskog nasljeđa iza sebe ima 9 knjiga iz naše kulturne historije i historije književnosti, te sijaset objavljenih stručnih radova i publicističkih priloga u mnogim našim časopisima, među kojima je i naš "Gračanički glasnik", te dnevnim i sedmičnim listovima, među kojima izdajamo list "Oslobođenje", u kojem Sadik Šehić zauzima ozbiljno mjesto publiciste, historičara i pisca zapaženih feljtona.

Govoreći o tom zanimljivom stvaralačkom opisu gospodina Šehića, spomenut ću samo jednu činjenicu. Bez njegovih književno-publicističkih tekstova mi danas ne bismo imali cjelovitu sliku o naša dva poznata književnika - Hasana Kikića i Ahmeda Muratbegovića. Zaslugom gospodina Šehića, mi njihovo djelo i vrijeme u kojem su živjeli i radili mnogo bolje danas razumijemo i shvaćamo.

Svojom desetom knjigom "Romski sno-

vi o krilatom konju" predstavio nam se u svom najboljem svjetlu – i kao književnik i kao historičar i kao publicista, pomalo etnolog, što on zapravo i jeste. Ako je uopće pravilo da je svaka knjiga na ovaj ili onaj način slika svog autora ili njegovog senzibiliteta "bez obzira je li on želio ili nije želio njome prikazati i pokazati svoj autoportret", u ovom slučaju to se sasvim potvrdilo.

Među koricama ove nevelike knjige možemo naći zanimljivo historiografsko štivo, etnografske i kulturološke podatke, poetsko-književne pasaže, publicističke putokaze. Zato i jeste teško u jednoj kratkoj definiciji odrediti njene osnovne karakteristike isto kao što je teško odrediti je li autor te knjige više književnik, književni historičar, historiograf ili publicista. Od svega, dakle pomalo i u svemu tome "premnogo" za našu kulturnu baštinu, zavičajnu historiografiju i književnost.

Posljednja knjiga gospodina Šehića, kao što rekoh, poetičnog naslova "Romski snovi o krilatom konju" tematizira tragičnu sudbinu jednog naroda koji još uvijek luta svijetom u potrazi za nekim svojim civilizacijskim smirajem. Riječ je o narodu koji ne samo da nema domovinu, već nema ni jedinstvenog imena koje bi bezrezervno prihvatili, prije svega, svi pripadnici tog naroda. Dok se jedni javno deklarišu kao Romi,

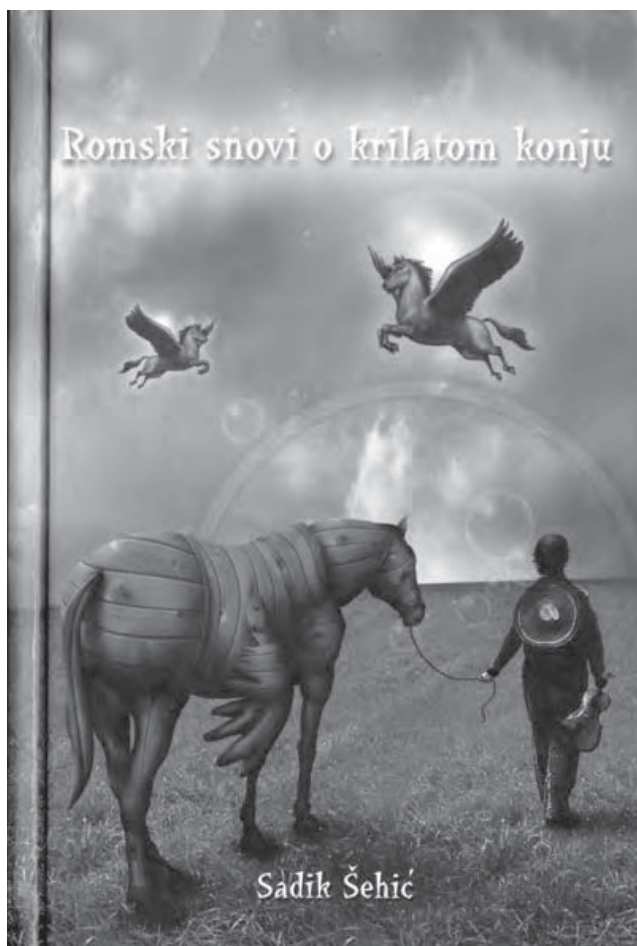
za druge je to određenje neprihvatljivo, za treće je uvredljivo, za četvrte nepoznato itd.

Isti je slučaj i sa ciganskim određenjem tog naroda. Stoga nije ni čudo što su svi oni koji su se bavili etnogenezom, porijeklom, jezikom i kulturom tog naroda, različito pristupali njegovom imenovanju, zavisno od izvora kojima su se služili i namjene publikacija i istraživanja koja su vršili. Ovom prilikom nećemo spominjati mnoge uvredljive nazive za pripadnike tog naroda, za njihova staništa, ulice i mahale koje im je okruženje iz zlobe, osvete, rasističkih, ksenofobičnih ili nekih drugih pobuda dodjeljivalo.

Za ovu priliku usvojili smo termin Romi koji se nalazi i u naslovu knjige iako se u njoj pojavljuju i drugi spomenuti i ne spomenuti termini kojima se određuje etnicitet Roma. To je dokaz da je i samo imenovanje tog naroda i danas ozbiljan problem u nauci, kojeg se autor knjige "Romski snovi o krilatom konju", objektivno, nije mogao ni dotaknuti. Problematično je i izjašnjavanje pripadnika romskih populacija u raznim popisima i statistikama kroz historiju. U pisanim i drugim izvorima o tom narodu, mi se i danas suočavamo sa okoštanim stereotipovima kao što su: besposličari, beskućnici, čergari...

Do sada je vrlo slabo istražena etnogeneza, kultura i jezik Roma uopće, a posebno u našoj bosansko-hercegovačkoj lokalnoj historiografiji. Zato je knjiga "Romski snovi o krilatom konju" dragocjena. To je, koliko znam, prvi pokušaj da se makar i na ovako skroman način skrene pažnja na jedno ozbiljno pitanje koje se reflektuje u raznim pravcima: od naučnog utemeljenja etnogeneze tog naroda, civilizacijsko-kulturoloških nepoznanica, socijalnog statusa tih ljudi, pa do njihove kulture u općem značenju te riječi i ostvarenja ljudskih prava.

U prvom dijelu ove knjige, koji je naslovljen kao "Historijski dio" govori se o romskoj populaciji u naša tri susjedna grada: Gračanici, Gradačcu i Srebreniku, drugi dio

nosi naslov "Romi u pjesmi, priči i legendama", dok je u trećem, autor napravio jedan mali izbor anegdota o Romima, koje je prikupio pretežno na prostoru spomenute tri općine.

U prvom dijelu knjige, Šehića prepoznamo kao historiografa koji se upustio u složene probleme lokalne historije i etnologije, u kojem ispisuje glavne podatke do kojih je mogao doći o razvoju romskih zajednica u Gračanici i Gradačcu, te Karavlaškoj mahali na prostoru Srebrenika, dok se u drugom dijelu knjige pojavljuje kao književnik koji izborom anegdota i legendi, u kojima su, naravno, glavni junaci Romi, pokušava da ilustruje ono što je izložio u prvom dijelu knjige. Kada je riječ o sadržini knjige, smatram da se u vezi sa sistematizacijom i izborom materijala u njoj mogu dati neki prigovori. Ovom prilikom ćemo, ipak, ostaviti otvoreno pitanje da li je autor izvršio najsretniji izbor folklorističke i anegdotske građe o Romima sa ovih prostora. Ono, pak, što treba posebno pohvaliti u ovoj knjizi sadržano je u njenom prvom dijelu. Tu

se može naći značajan prilog proučavanju prostorno-urbanih karakteristika Gradačca, (Romska mahala od 170 kuća nalazila se ispod stare Gradine), u tom poglavlju ima i dosta etnološkog materijala o nekim značajnijim romskim porodicama, koje su imale dodira i sa Gračanicom, njihovim zanimanjima itd.

Što se tiče romske mahale Gračanice, autor je prvi pomen te mahale vezao za vakuf-namu Osman-Kapetana Gradaševića iz 1800-te godine (objavljeno u "Gračaničkom glasniku" broj 2). Međutim, novija istraživanja definitivno su potvrdila da su se romska naselja u Gračanici počela formirati već polovinom 18. stoljeća ("Gračanički glasnik" broj 20).

U poglavlju o gračaničkim Romima autor je bez širih objašnjenja (što mu može biti i zamjerka) preuzeo nekoliko podataka historičara Vasilija Kolakovića o cincarskom porijeklu nekoliko starih pravoslavnih familija u Gračanici (Neškovići, Hadžistevići, Kostići). Mišljenja smo da se pitanje cinčara (Vlaha-Aromuna) kao pripadnika starog romansko-balkanskog stanovništva pravoslavne vjere mora posmatrati potpuno odvojeno od kompleksa doseljavanja, adaptiranja i asimilacije pripadnika romskog naroda širom Balkana.

Donoseći zanimljive podatke o karavlaškoj skupini na Majeveci u blizini Srebrenika, o njihovom životu, vjeri i običajima, autor je samo nagovjestio koliko je složeno vjersko pitanje pripadnika romske populacije u cjelini, pitanje njihove asimilacije ili očuvanja etničkih karakteristika u sredinama kroz koje su prolazile ili novim staništima koja su ih manje ili više kroz historiju nevoljko prihvatila. I iz ove knjige nameće se zaključak da je u ovim našim krajevima malo bilo pripadnika jedne etničke cjeline koji su bili izloženi tolikim strahotama i diskriminaciji kao što je to slučaj sa Romima. Neko je zapisao: "dolazili su, niko ne zna otкуда, odlazili ni sami ne znajući kamo. Njihovo je pojavljivanje na svetskoj sceni bilo osobeno, graničeći se sa fenomenima fantastičnog", Njihov mentalitet, kultura i običaji

uvijek su odudarali od neakvih evropskih standarda, oni se, jednostavno, u njih nisu mogli uklopiti ili su se jako teško uklapali, što ih je dovodilo nerijetko u veoma nepovoljan položaj. Autor se samo dotakao njihovih stradanja u Drugom svjetskom ratu, iako je to posebna tragična priča. Nisu bili pošteđeni ni u posljednjim ratnim sukobima na Balkanu, o čemu i danas znamo vrlo malo.

U uvodu svoje knjige, jednim dijelom pjesnički nadahnut i emotivno vezan za tu populaciju, autor ne krije svoje razočarenje činjenicom da se do sada "malo ili skoro ni malo naučnih pera bavilo životom, porijeklom i historijom Roma". Svjestan skromnih dometa ali i važnosti ovog svog posla, on je i zapisao da je to u izvjesnom smislu samo pokušaj da koliko-toliko ovu temu približi "kako našoj nauci, tako i običnoj čitalačkoj publici". Nije sporno, kako je i autor zaključio "da je romska populacija u našim svakodnevnim odnosima i vremenu življenja, nažalost, ostala na marginama društvenog interesovanja".

Ova knjiga, kao i mnoge, naravno, nije u stanju zaustaviti i onemogućiti tu marginalizaciju, ali ona makar ukazuje na njeno postojanje i sve ružne posljedice koje proizvodi. Bez ovakvih pionirskih radova o otklanjanju tih društvenih devijacija, nije moguće ni razmišljati a kamoli dosanjati romantične snove "o krilatom konju". Zato Sadiku Šehiću treba čestitati na uloženom naporu i pokušaju da nam bar malo približi djelić tih snova koje je i sam pokušao odsanjati.

Omer Hamzić

Obožavatelj trenu (autobiografski i politički roman), Meandar&Buybook, Sarajevo 2003.

Jasmin Imamović nije pisac odjučer. On je to oduvijek jer, njegove knjige bivaju nesumnjivim korektivom njegovoga života i povijesti koju pamtimo, a na koju se naslanjamo, htjeli to ili ne. Jasmin Imamović nam u tome odgovorno pomaže govoreći o sebi ono što se ne bismo usudili sami o sebi jav-

no reći. Dakle, Jasmin Imamović je pisac i zbog osobne hrabrosti s kojom se baca u *ralje života*. I, mada su pomenute *ralje* osnov moćne asocijacije, tu stvar nećemo širiti na ovome mjestu, niti u ovome tekstu.

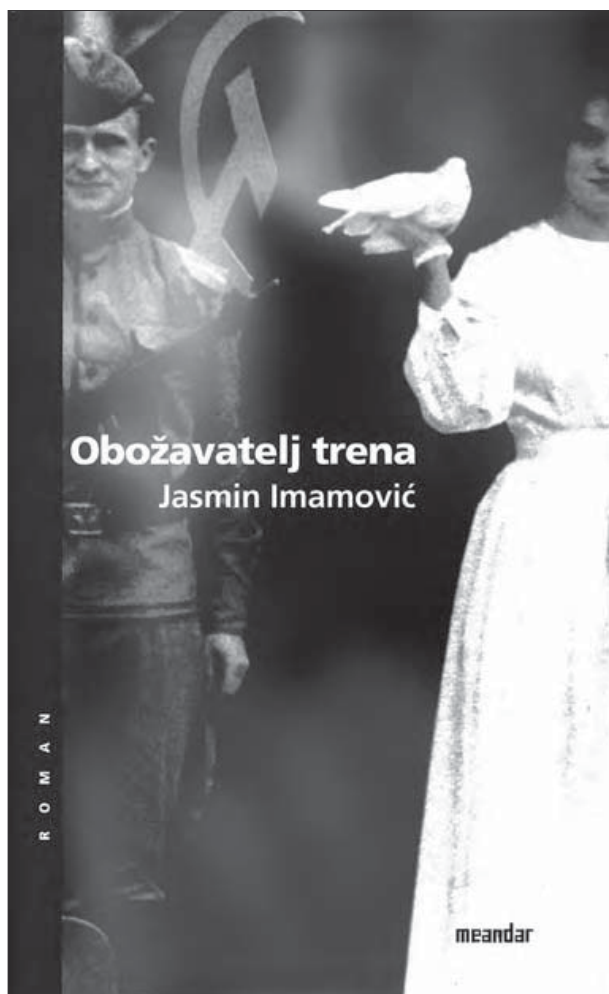
Jasmin Imamović je nekad, odavno negdje shvatio: promjenjivo je sve, izuzev nepromjenjivog, u najmanjem sadržanog i u tome postoji relativna mjera koju dosežu samo izuzetni. Jer, šta je 125-inka sekunde, ovjekovječena na crnobijeloj fotografiji? Pa, cijeli posao oko dobijanja fotografije traje puno, neusporedivo duže! Međutim, samo fotografija kao uistinu trošan i plošan materijalni dokaz ostaje da traje nešto duže od nas. Pa postajemo svjesni tog paperja fikticiteta koji nas bitno uvjetuje jer, na njega se kao na pouzdanu mogućnost oslanjamo. Dakako, nisu to uvijek ni samo fotografije, postoje i naše privatne prepiske, skrivene želje kojima se ne umijemo otetiti, diskretno upućeni pogledi, susreti u mimohodu. Ponekad, to su samo refleksije *pouzdanog*, tek viđenog, ali – ne znači da u emotivnom sustavu nisu stvarnost neizbježnog.

Jasmin Imamović je počeo retrospektivno i introspektivno promišljati i bilježiti svoj život. Da potraje, da se ima u čemu ogledati ako ureba i da ispravi put. Jer, postavio je dalek cilj i - kretati se ravno, znači brže stići. A, potrebno je i potrebno to i živima i mrtvima jer, Jasmin Imamović je dobar bilježnik i tako vjerodostojan svjedok. To su pokazale njegove prethodne knjige: *Ubijanje smrti* i *Besmrtni jeleni*. Dva romana objavljena 1995. i 1996. godine – koji se čitaju kao jedan.

Vremena su ružna i Čovjek je prinuđen posumnjati i u sopstvenu pamet i pamćenje. Jasmin Imamović, odlučio je provjeriti vjerodostojnost osobnog viđenja i zapisivanja i tu se susreo s političkim aspektom svoga pisanja. Istinoljubiv kako ga je Bog dao, krenuo je u prostor i vrijeme prije nego što je zabilježio svoje prve knjige. Krenuo u sebe, u pamćenje i dokaze, genezu i porijeklo svoje sjete i tuge, svoje ljubavi i sna. Pohodom u spoznavanje svoga identiteta, osvjedočio se o krhkosti svega,

pa je na tragu svoga pamćenja i njegove rekonstrukcije u knjigu *uložio* stranice stripova koje je čitao kao dječak, isječke iz tiska, osobne fotografije, imena autentičnih likova iz svoga okruženja, podatke o omiljenoj glazbi i ljubavima, ali i refleksije usuda otčitanog u životima velikih i poznatih u istom vremenskom razdoblju.

U monologu sa sobom i dijalogu s činjenicama i svojim pamćenjem, Jasmin Imamović *fermentira i kristalizira* osobnu priču kao sliku općenite mogućnosti odrastanja i oblikovanja čovjeka u karakterističnom vremenu, koje još uvijek, u identičnim elementima puno ljudi kao autentično pamti. Upravo na tom mjestu, Imamović se predstavlja kao čovjek mjere za krupne stvari i osoba koja ima pouzdanu optiku za mogućnost njihovoga relativiziranja. Tako se jedan sasvim istrošen model društvenog života na pragu urušavanja, snagom njegovoga talenta i spisateljske vještine pretače u književnost.

Realiteti, zadatosti i toposi su nadigrani i autorskom invencijom preoblikovani do smisla ogoljenog ili romanesknog, a u priči koju nam na samoj granici podnošenja napetosti jezika i pripovijedanja artikulira autor, skoro šapućući je u naše od gluposti kojima smo izloženi – otvrdli sluh i uho.

Imamović iznimno racionalnom mjerom u svakom pogledu, uspijeva uspostaviti nesumnjive, a za njega karakteristične i ujednačene sintaksičko-stilske vrijednosti i održati tenziju narativnog diskursa, pa neovisno o umnoženim refleksijama zbiljskog i imaginarnog – dobijamo fino i precizno raspeto pripovjedačko tkanje ujednačene narativne i literarno-estetske vrijednosti, od početka do kraja.

Ponekad, pričini nam se da Imamović pravi preduge ekskurzije radi nekih pojedinosti do kojih mu je stalo. U više navrata opisuje golubove koje uzgaja njegov daidža – a ustvari, čini to samo da bismo kao čitatelji shvatili koliko je velika njegova dječaka fascinacija letom i ljubavnom odanošću prelijepih ptica, ali i stvarna obiteljska veza u kojoj golubovi i poetički donose sve visoke vrijednosti kojima u etičkom smislu teži autor, etc.

Jasmin Imamović ne piše puno, ali piše promišljeno i kvalitetno i gradeći svoj tekst, gradi sebe i smisao svoga prisustva, učvršćuje ga i čini ga nepobitnim. Krhkost njegovih argumenata čini p/r/ovjerljivim i lijepim njegov tekst. Njegova otvorenost i ljudska neskrivenost iza fiktivnih mudrosti i hermetizama kakve rado grade drugi pisci, obavezuje nas kao čitatelje. Ustvari, Jasmin nas prepoznaje u sebi i, ne prigovara nam zbog toga.

Romani Jasmina Imamovića obimom su kratki i kad obuhvataju duga razdoblja i tretiraju krupne povijesne događaje. Jasmin Imamović je pisac koji cijeni svoje vrijeme, ali i vrijeme svojih čitatelja. On tačno zna zbog čega piše i šta želi reći, jednako kao što mu je jasno šta bismo željeli pročitati. Na tom mjestu, u jednostavnom postupku književnog oblikovanja teksta, Jasmin Imamović se predstavlja kao čovjek do rafinma-

na izgrađenog smisla za mjeru i lapidarnost, za umnožavanje smislova i značenja napisanog. Imamović sasvim precizno računa s građom u čitatelju i komunikacijom u kojoj jednako važnu ulogu imaju precizni iskazi i nesagledivi komunikacijski ishodi između njegovoga teksta i recipijenta jer, razlike su i stvarne i neizbježne.

Obožavatelj trena, roman Jasmina Imamovića svjedoči, da u našoj neposrednoj blizini živi i piše čovjek u maniru najboljih suvremenih svjetskih pisaca, sasvim blizak nama i životu koji nas još uvijek podržava trajanjem u nama.

Roman Jasmina Imamovića zaslužuje najviše preporuke za obavezno čitanje i čuvanje dragosti koje nam nesebično daruje.

Atif Kujundžić

Saznanja, Časopis za historiju, Društvo historičara Tuzla, Odsjek za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli, Tuzla, 2005.

Krajem 2005. godine pojavio se prvi broj Časopisa za historiju *Saznanja*, kao rezultat aktivnosti članova Društva historičara Tuzla i Odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli. U Redakciji Časopisa okupili su se poznati historičari iz Bosne i Hercegovine i susjednih zemalja, koji su, svaki na svoj način, već dali svoj pečat u historiografiji ovog regiona. Glavni i odgovorni urednik Časopisa je dr. Azem Kožar, šef Odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta u Tuzli, a članovi Redakcije su: dr. sc. Ivan Balta sa Filozofskog fakulteta u Osijeku, dr. sc. Vida Deželak – Barič sa Instituta za zgodovino u Ljubljani, dr. sc. Marjan Dimitrovski sa Instituta za nacionalnu istoriju u Skoplju, dr. sc. Enes Pelić sa Filozofskog fakulteta u Sarajevu, dr. sc. Šerbo Rastoder sa Filozofskog fakulteta u Nikšiću i dr. sc. Božena Vranješ – Šoljan sa Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Sudeći po sadržaju prvog broja i respektabilnom broju okupljenih saradnika, radi se o jasno profiliranoj naučnoj publikaciji koja, u prvom redu, ima za cilj da prezenti-

ra rezultate istraživanja i savremena dostignuća iz oblasti historiografije kod nas i u svijetu. Pojavljivanje ovog časopisa značajan je korak na unapređenju naučno-istraživačke djelatnosti iz oblasti historije i poticaj istraživačima da slobodnije ulaze u buduće projekte, da pišu radove, koji će na stranicama Časopisa biti dostupni stručnoj i široj javnosti.

Izgled i sadržaj prvog broja (preko 400 stranica i 37 naučnih radova, prikaza knjiga, korisnih informacija itd.) nagovještava jedan krajnje ozbiljan pristup Uredništva Časopisa, kako izboru saradnika i tema, tako i njihovoj stručnoj ocjeni i adekvatnoj prezentaciji čitaocu po formi, pristupačnosti stila, jezičkoj korektnosti itd. U tom pogledu, primijenjeni su odgovarajući standardi i kriteriji, uobičajeni i primjereni savremenoj periodici. (obavezan abstrakt, ključne riječi i rezime na jednom od stranih jezika, odgovarajući način citiranja, fus-note itd).

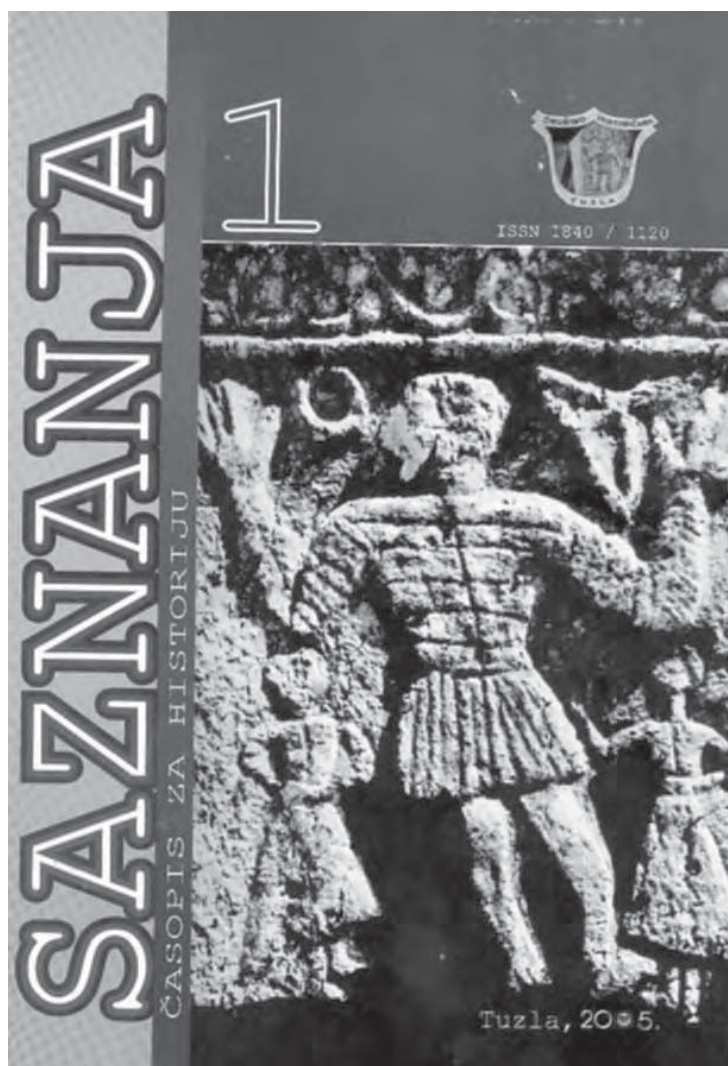
Prvi broj časopisa donosi priloge sa Međunarodnog naučnog skupa *Bosna i Hercegovina u 19. stoljeću* (održan 17. 6. 2005. na Filozofskom fakultetu u Tuzli), koji je bio posvećen prof. dr. Galibu Šljivi, odnosno tridesetogodišnjici njegovog naučnog rada, historičaru i naučniku svjetskog ranga i značaja. "Radi se o naučnoj grotnadi", kako je rečeno na skupu, "koji je, između ostalog, u 13 monografija, obima oko 7.500 strana naučno osvijetlio zadnjih 100 godina osmanske uprave u Bosni".

U prvom poglavlju objavljeno je pet radova koji predstavljaju uvod u glavnu temu prvog broja časopisa, a to je naučno – istraživački rad prof. dr. Galiba Šljive. Poglavlje počinje uvodnim izlaganjem prof. dr. Azema Kožara, kao predsjednika Organizacionog odbora spomenutog naučnog skupa, u kojem je, između ostalog, nagovijestio da će taj skup prerasti

u redovno godišnje okupljanje historičara, apostrofirao pripreme za formiranje Instituta za historiju u okviru naučno-istraživačkog rada Univerziteta u Tuzli itd.

Biografsko – bibliografske podatke o prof. Galibu Šljivi izložio je mr. sc. Senaid Hadžić u radu *Prilozi bibliografiji prof. dr. Galiba Šljive*. U ovom poglavlju objavljena su i dva prikaza knjige prof. dr. Galiba Šljive *Bosna i Hercegovina 1861 – 1869*. Autori prikaza su prof. dr. Enes Pelidija i prof. dr. Azem Kožar. U okviru ovog dijela Časopisa, ističe se i *Osvrt na historiju Bosne i Hercegovine u 19. stoljeću 1789 – 1878.*, prof. dr. Galiba Šljive.

U drugom poglavlju objavljeni su svi radovi, prezentirani na spomenutom naučnom skupu, ukupno 21. I prva četiri rada iz ovog poglavlja posvećena su profesoru Šljivi i njegovom doprinosu u razvoju historiografije u Bosni i Hercegovini: *Bosna i Hercego-*

vina u zadnjih sto godina osmanske vlasti u edeciji Galiba Šljive (prof. dr. Azem Kožar), *Fenomen bosanskohercegovačkog društva XIX stoljeća u naučnom djelu Galiba Šljive* (dr.sc. Adib Dozić, profesor sa Filozofskog fakulteta u Tuzli), *Institutski naučni rad historičara Galiba Šljive* (dr. sc. Pejo Čoško-
vić, inače, dugogodišnji saradnik profesora Šljive u banjalučkom Institutu za istoriju), *Periodizacija osmanske historije Bosne i Hercegovine, sa posebnim osvrtom na naučni opus prof. dr. Galiba Šljive* (prof. dr. Enes Pelidija), *Bosna i Hercegovina u XIX stoljeću kao osmanska provincija za koju pokazuju teritorijalne pretenzije Austrija, Srbija i Crna Gora* (prof. dr. Galib Šljivo)

Kao što je već napomenuto, za ovaj naučni skup su pristigli i radovi univerzitetskih profesora iz susjednih nam država, koji su takođe svoje mjesto našli u ovom broju Časopisa. Dr. sc. Skender Rizaj, profesor sa prištinskog univerziteta, objavljuje prilog *Ejale - Vilajet - Valiluk - Vilâyet - i Mümtaze Bosna (Hercegovina) (1864 - 1865 - 1876 - 1877- 1878 - 1908)*, dr. sc. Marjan Dimitrijević iz Skoplja prilog *Evropi i Makedonsko pitanje tokom druge polovine 19. i u 20 - tom vijeku*, dr. sc. Vida - Deželak - Barić iz Slovenije prilog pod naslovom *Specifiki oslobodilačke fronte slovenačkog naroda i odzivi središnjeg rukovodstva NOP-a Jugoslavije* i dr.sc. Ivan Balta, gostujući profesor sa Katedre za povijest Sveučilišta u Osijeku, koji već dugi niz godina predaje na Odsjeku za historiju u Tuzli, prilog pod naslovom *Strukturalna pitanja predmeta historije u nastavi*.

U Časopisu su objavljeni i radovi profesora sa Odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta u Tuzli dr. sc. Tomislava Išeka (*Bosna i Hercegovina između bosanstva i antibosanstva*), dr. sc. Bege Omerčevića (*Promjene na bosanskohercegovačkom prostoru u vrijeme barbarskih provala - političke, ekonomske, vjerske*), mr. sc. Adnana Jahića (*Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini posljednjih godina austrougarske uprave* i mr. sc. Izeta Šabotića (*Društveno-političke i privredne karakteristike šireg tuzlanskog*

područja od 1945. do 1953. godine), zatim prof. dr. sc. Senije Milišić (*Bosanskohercegovačka nauka u 19. stoljeću*), dr. sc. Ibrahima Pašića (*Ilinčica*), dr. sc. Safeta Bandžovića (*Iseljavanje muslimanskog stanovništva sa Balkana u Tursku u prvoj polovini 20. stoljeća*), prof. Ramize Smajić (*Bosna i Hercegovina 60-tih godina 19. stoljeća prema izvještaju Dževdet paše*) i mr. sc. Edina Mutapčića (*Političke partije i interesna udruženja prema agrarnoj reformi u predvidovdanskome sistemu Kraljevine SHS*).

Svoje radove koje su izložili na spomenutom skupu, u ovom broju Časopisa prezentirali su i magistranti prve generacije Odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta u Tuzli: mr. sc. Omer Hamzić (*Gračanica na kraju 19. stoljeću - od kasabe ka modernim konturama grada*), mr. sc. Sead Selimović (*Izučavanje lokalne historije Tuzle i njene okoline u 19. stoljeću*) i mr. sc. Adnan Velagić (*Uloga historijskih časopisa u razvoju historijske nauke*).

Treće poglavlje donosi prikaze historijskih studija i historijskih časopisa koji su izašli u periodu od 2002. do 2004. godine, dok su u četvrtom, s obzirom da je u pitanju prvi broj časopisa, date neke osnovne informacije o suizdavačima: Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli i Društvu historičara Tuzla.

Na kraju treba istaći da je pojava ovog časopisa pobudila pažnju ne samo u stručnim krugovima, već i u široj javnosti. To je obaveza više da izdavači istraju na realizaciji ovog značajnog projekta, koji, bez sumnje, zaslužuje i adekvatnu materijalnu podršku relevantnih faktora.

Nermina Halilović

Zeničke sveske, Časopis za društvenu fenomenologiju i kulturnu dijalogiku br. 1 i 2, Opća biblioteka Zenica, 2005.

(Nova optika za recepciju b.h. kulturalnog prostora)

Od 2005. godine bh. kulturalni prostor, bogatiji je za još jedno glasi-

lo lijepoga i nepretencioznoga naziva: *Zeničke sveske*, formata A-5, obima 20 autorskih tabaka ili 320 strana teksta. *Zeničke sveske* imaju, nesumnjivo, dobro promišljen podnaslov kojim ciljano, koncepcijski, tj. u osnovnoj zamisli neupitno, precizno i jasno određuje kako je riječ o *Časopisu za društvenu fenomenologiju i kulturnu dijalogiku*. Riječ je o aspektima koje smo, objektivno, u dugom prethodnom vremenu zanemarivali.

U *indeksu*, tj. podnaslovu naziva *Zeničke sveske*, a u riječima: *časopis za društvenu fenomenologiju i kulturnu dijalogiku*, mudro je *potkrivena* mogućnost/opcija koja nam se najavljuje kao nužnost ili neizbježnost: da kulturu dijaloga *definiramo* i tretiramo kao *naučnu disciplinu*, koju su utemeljivači časopisa opredjeljujući se za riječ *dijalogika*, već preveli u potencijalnu referencu artikuliranja, ako ne nove vještine i naučne discipline: *dijalogike*, a ono svakako i pouzdano, kao preciziranje sasvim, i uistinu, odgovorne mogućnosti kulturnoga dijaloga. Riječ je i o krugu saradnika koji će tome pridonijeti na najbolji način.

Valja priznati, kako je cijela stvar s nazivom časopisa i podnaslovom koji nužno definira bliže koncepcijsko određenje i uređivačke ciljeve i namjere, izvedena inteligentno i odgovorno, a artikulirana sjajnim znanstvenim potencijalima i, za najveći broj autora, karakterističnim fenomenološkim iskustvom bh. senzibiliteta. Potom, nema dvojbe, *Zeničke sveske* imaju namjeru biti nešto sasvim drugo nego li *neke* – koje su *mutant časopis* i, koji se postvaruju kao puko gomilanje tekstova *bez cilja i svrhe* što omogućuje finansijski podržavana opcija događanja na fonu aspiracija i mogućnosti artikuliranja *nekog novog*, a u suštini istrošenog i višestruko krvlju oblivenog izgleda i modela *jezički uvjetovanog kulturnog* i ekonomskog, geopolitičkog prostora koji uključuje ex-YU i Balkan.

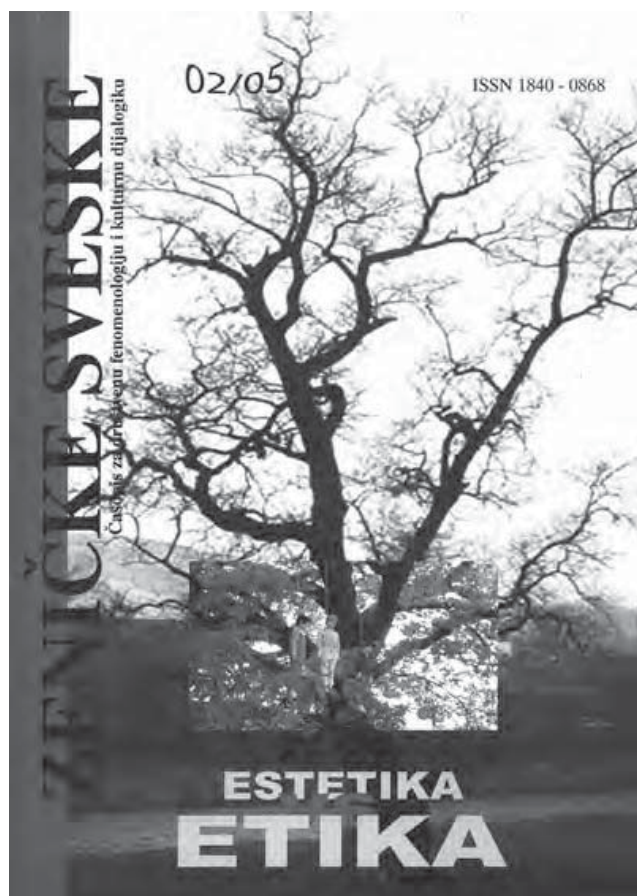
Na naprijed formuliranu misao upućuje nas očiglednost pojava u nivou o kojem znamo jasno kao o ideji koja nas je već višestruko ukalkulirala kao sadržaj kolateralnih

šteta i žrtve zločina za koji niko neće odgovarati. Zato je naše iskustvo razobličavajuće po svaku opciju njihovoga nesmisla jeftinog intelektualnog lijeganja i beskičmenjaštava, kao i odsustva mentalne zrelosti i uspravnosti.

Zeničke sveske su se osovile kao dio stvarnoga znanja i svekolikog kulturno-povijesnog iskustva, ali i kao dežurna svijest koja je odnjevovana na karakterističnoj fenomenološkoj matrici bh. znaka, a koja se u ovom vremenu i *Zeničkim sveskama* javlja osviješćenom potrebom kulturnog dijaloga, orijentiranog tako da se po mogućnosti pretvori i u *kulturnu dijalogiku* ili – naučno zasnovano komuniciranje bh. kulturalnog predznaka, *par excellance*.

Ideja o časopisu *Zeničke sveske*, nesumnjivo, nastaje na fonu uvjerenja o Bosni i Hercegovini kao državi/društvu s kulturnom sadržinom, u kojemu je kulturni dijalog prva stavka razvoja i opstanka. U prilog takvom viđenju, kao dokaz, idu svi nasrtaji na bh. kulturno biće, što se naročito bjesomučno manifestiralo nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma, tj. po obustavljanju ratnih dejstava. Tada su dušmani Bosne i Hercegovine shvatili da su izgubili rat i nevjerovatnu činjenicu: protiv Bosne i Hercegovine uludo je voditi klasični rat! Moguće je samo počinuti zla i zločine, razaranja i materijalne štete! Jer, to što Bosna i Hercegovina jeste i nije tek puki zbir etniciteta – nacija i konfesija. BiH je sami kulturnocivilizacijski amalgam milenijskog zajedničkog življenja i kao takva – jača je od svakoga zla, čega je čak svjesnije okruženje, nego li ona sama.

Dakako, ovakvo mišljenje o *fenomenu* bh. znaka i *kulturnoj dijalogici* koje anticipiraju prva dva broja *Zeničkih sveski*, suprotstavljeno je monološki artikuliranim tekstovima koje dijelom donose, pa i ironično-cinično intonirano, ispisuju neki autori u prvom broju. Naime, zbog tragičnih činjenica najskorijeg iskustva, cinizam je krajnje upitna mogućnost definiranja bilo kojeg nivoa mogućeg razgovora/dijaloga u BiH, jer je upravo dijalog – kao kulturna ko-

munikacija – *demijurg* svega što BiH znači i može značiti.

No, i na taj način se može početi razgovor, a prvi broj ima takav zadatak: da razgovore otvori, da se dijalozi uspostave.

Dva broja *Zeničkih sveski* okupljaju zavidan broj autora, ali, nadajmo se kako će dijalog tek biti uspostavljen, jer – za sada, dijaloga nema. Svako govori svoje. Međutim, fascinira energija koju isijava uspostavljeni krug saradnika i ispisa njihovih uvjerenja do mjere, pa *Zeničke sveske* čine bjelodanom mogućnost nove epohe promišljanja, redefiniranja i definiranja bh. bića u njegovom nespoznatom i *neosviješćenom* nivou. Smisao se zgušnjava, intelektualno poštenje zahtijeva i poziva na dijalog.

Prvi broj tematizira: 1. *Groznica propagande i korumpirana demokratija*, 2. *Mizigonija/ginofobija: ritam smjenjivanja*, 3. *Taoci ili baštinici Povijesti*, 4. *Instrumentalizacija vjere/Klerikalizacija politike* i 5. *Panoptikum*.

Drugi broj je već precizniji i u cjelini tematiziran kao *Etika vs. Estetika*, rekapitulativno svodi prostor na *Dugovanja i potraži-*

vanja! Čist račun – kao uvjet duge ljubavi – na bilo kojem nivou ljudskog poštenja!

U samo dva broja, *Zeničke sveske* angažiraju skoro sve aktere koje bismo mogli pobrojati kao duhovno vitalnu misao šire od bh. intelektualnog prostora. Njihovi tekstovi su organizirani vrlo konzistentno, pa i emaniraju u istom smjeru.

Iz *bilješki o autorima* preuzimamo podatke kao dokaz: Avdagić Anisa – asistentica na Katedri Filozofskog fakulteta u Tuzli, Selvedin Avdić – književnik, publicista, novinar; Mile Babić – svećenik, bosanski franjevac; Aras Borić – pjesnik, publicista; Nerzuk Ćurak – profesor FPN i autor poznatih knjiga: *Dejtonski nacionalizam* i *Geopolitika kao sudbina*; Dragoslav Dedović, književnik; Alma Denić-Grabić – asistentica na Katedri za književnost Filozofskog fakulteta u Tuzli; Stjepan Duvnjak – bosanski franjevac, profesor na Franjevačkoj teologiji; Mevlida Đuvić – asistentica na Katedri za književnost Filozofskog fakulteta Tuzla; Nedžad Fejzić – profesor književnosti i direktor opće biblioteke Zenica; Šaćir Filandra – profesor na FPN i predsjednik *BZK Preporod BiH*; Edisa Gazetić – profesor književnosti; Rešid Hafizović – profesor dogmatike na Fakultetu islamskih nauka Sarajevo; Helms Elissa – docentica na Odsjeku za rodne studije Srednjoeuropskog univerziteta u Budimpešti; Jasmina Husanović – profesor na Filozofskom fakultetu u Tuzli; Nusret Isanović – profesor na Islamskoj pedagoškoj akademiji u Zenici; Spahija Kozlić – asistent na sociologiji Fakulteta za metalurgiju materijala u Zenici; Damir Kučić – docent na Filozofskom fakultetu u Tuzli; Rusmir Mahmutćehajić – profesor primijenjene fizike i islamske fenomenologije, predsjednik *Međunarodnog foruma Bosna*; Nirman Moranjak – Bamburać – profesorica na Odsijeku za komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Sarajevu; Asim Mujkić – drži Katedru za historiju filozofije i suvremenu filozofiju, na Filozofskom fakultetu u Sarajevu; Eliezer Papo – doktorant Ben-Gurion Univerziteta u Ne-

govu; Mirha Pojskić – specijalistica traumatske psihologije; Venita Popović – žurnalistkinja, angažirana u humanitarnoj misiji *World Vision* u Tuzli; Nermin Sarajlić, diplomirani žurnalist, *freelancer*, autor više knjiga; Obrad Savić – publicista, pripadnik *Beogradskog kruga*; Željko Škuljević, redovni profesor na Katedri za filozofiju i sociologiju Pedagoškog fakulteta i Fakulteta za metalurgiju materijala u Zenici; Aida Tarabar – profesorica engleskoga jezika na Univerzitetu Zenica.

U drugom broju *Zeničkih sveski*, osim jednog broja pomenutih, tekstove ispisuju: Amel Alić – profesor na Pedagoškom fakultetu Zenica; Damir Arsenijević – doktorant, predavač na *De Montfort University, School of English, Leicester*, Velika Britanija; Muris Bajramović – asistent na predmetima bosanski jezik i književnost na Pedagoškom fakultetu Zenica; Muharem Bazdulj – književnik; Marina Blagojević – direktorica Centra za istraživanje roda i etniciteta na Univerzitetu u Budimpešti; Tvrtko Kulenović – redovni profesor Filozofskog fakulteta u Sarajevu i redovni član ANU BiH; Dubravko Lovrenović – medijevalist, publicist, kolumnist, profesor na Filozofskom fakultetu u Sarajevu; Žarko Papić – filozof, pjesnik, kritičar, profesor estetike i sociologije kulture Sveučilišta u Zagrebu; Richard Rorthy, američki mislilac, profesor emeritus na Stanfordskom univerzitetu; Abdulah Šarčević – profesor, predavač ontologije, epistemologije, estetike, filozofije znanosti i povijesti filozofije, profesor na Filozofskom fakultetu u Sarajevu i Prima Community College u Tucsonu – Arizona USA, redovni član ANU BiH; Faruk Šehić – književnik; Zafer Šenodžak – književnik iz Ankare; Miško Šuvaković – profesor na Univerzitetu umetnosti u Beogradu; Ugo Vlaisavljević – profesor na Filozofskom fakultetu u Sarajevu; Ferhana Zildžić–Čabraja, samostalna prevoditeljica, živi i radi u Francuskoj, piše poeziju.

Zeničke sveske, predstavljaju se kao stvar na duhovna snaga, pa bez pretjerivanja i namjere da anticipiramo, možemo se prisjetiti

povijesnih trenutaka, kada su određeni naučni, prije svega filozofski *seminari*, ili samo *temati* – u časopisima i listovima prerastali u *škole* i *pravce*!

Poželimo *Zeničkim sveskama* svako dobro i najbolje: redovito i dugo izlaženje na dobrobit humanističke orijentacije kojoj pripadaju po prirodi svoga bića i nauke kojom se bave.

Atif Kujundžić

Mehmed Pargan, Srebrenica - dokumenti o genocidu, KUD "Srednje Podrinje", Zvornik 2004.

(Značajan pokušaj sistematizacije dokumenata koji svjedoče o genocidu)

Objavljivanje dokumenata o srebreničkom masakru u ovoj knjizi i iznošenje samo dijela istine o ovom stravičnom zločinu predstavlja pionirski pokušaj da se od zaborava otrgnu bitni segmenti iz krvave Historije Srebrenice. Događaji koji su ovdje predstavljeni dio su sadržaja obimne dokumentovane građe rasute na sve strane, čije bi sakupljanje i sistematiziranje trebalo predstavljati jedan od temeljnih zadataka institucija sistema koje bi se morale baviti i bilježenjem i dokumentovanjem ratnih dešavanja na ovim prostorima.

U ovom prikazu srebreničkih zbivanja suštinu čine dokumenti koji na izvanredan način oslikavaju srebreničku tragediju jula 1995. godine i golgotu hiljada nevinih. Ovdje je priređivač uspio u nakani da odabere i oslika najvažnije segmentarne isječke iz obilja dokumentirane građe i predstavi je kroz jedan hronološki prikaz uzroka i stravičnih posljedica srebreničkih dešavanja. Kratak osvrt na prijeratno vrijeme, ratna događanja u i oko Srebrenice, te sublimirani prikaz ključnih događaja koji su prethodili jednom od najvećih zločina nakon Drugog svjetskog rata, planovi, ciljevi agresora i na kraju sam počinjeni zločin nad hiljadama nevinih, slikovito se nude čitaocu, uprkos višegodišnjoj vremenskoj razlici u odvijanju tih događanja.

Najveći dio materijalne građe, ciljano je

usmjeren na dešavanja u julu 1995. godine. Centralno mjesto u tom materijalu su dokumenti kojima se dokazuju razmjere planiranog zločina i počinjenog genocida. Poseban pečat objavljivanju ovakvog dokumentarnog štiva daje sažeti prikaz haških optužbi, sudskih procesa i presuda ključnim akterima i planerima genocida, te hronologija poslijeratnih dešavanja, hapšenja zločinaca, njihova priznanja i potvrde počinjenih zločina. Značaj njihovog pojavljivanja pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu za otkrivanje pojedinosti, rasvjetljavanje istine i davanje vrlo važnih informacija o sudbinama nestalih i zarobljenih Srebreničana, takođe je prikazan kroz svjedočenja i priznanja haških optuženika kao i njihovo učešće i uloga u ovim događajima.

Na slikovit način, uprkos krutom sadržaju korištenih dokumenata, autor ovoga djela je uspio, bez posebnog nastojanja da čitaocu nametne svoj sud, već da ponudi fakte i konkretne dokaze iz dokumenata kojima raspolaže, dati još jednu potvrdu genocida koji se dogodio u Srebrenici. Objavljivanje ovakvih, široj čitalačkoj publici, na ovaj način, dostupnih štiva predstavlja jedan od najznačajnijih pokušaja da se zločin nad bošnjačkim stanovništvom u toku rata imenuje genocidom.

U knjizi "Srebrenica-dokumenti o genocidu", prikazuje na osnovu dokumentovane građe, u obliku presretnutih razgovora, povjerljivih dokumenata, zvaničnih naredbi i obavijesti, kako je pripreman, planiran, izveden i prikrivan genocid nad Bošnjacima Srebrenice. Priređivač nam, također nudi odgovore na pitanja zbog čega je zločin nad više od deset hiljada nevinih srebreničkih žrtava po prvi put u bošnjačkoj istoriji nazvan genocidom i zašto je međunarodni sud u Haagu prva institucija koja je u višestoljetnoj istoriji Bošnjaka na ovim prostorima, zločin nad ovim narodom zvanično imenovao genocidom. Publikovanjem ovakvih dokumenata priređivač je uspio u nastojanju da iznese dio istine o Srebrenici, dio istine o genocidu počinjenom nad Podrinjcima jula 1995. godine, počinjenom

nad jednim narodom, u jednom gradu, uspio je u želji da na ovaj način započne jednu od najvažnijih obaveza generacija koje dolaze-obavezu da bilježe i čuvaju svjedočenja i sjećanja da se ne zaborave (iz recenzije).

Hazim Karić

Avlija, Godišnjak Bošnjačke zajednice kulture "Preporod", Općinsko društvo Gračanica, za period 1. 1. 2005. – 31. 12. 2005., Gračanica 2006.

Na preko 210 stranica, ovaj, četvrti broj *Avlije*, solidno opremljen (tvrdi povez, slike gračaničkih slikara u boji) i ovoga puta donosi literarne i likovne radove članova *Preporoda* s područja općine Gračanica i Doboja Istok, koji su nastali u toku 2005. godine.

Nakon kraćeg pregleda aktivnosti Društva *Preporod* u 2005. godini, slijedi poglavlje *Poezija*, u kojem je zastupljeno 21 ime, potom "ide" poglavlje *Proza* sa 4 imena, dok rubriku *slikarstvo* popunjava 10 gračaničkih slikara amatera, članova Društva. Radi se o autorima različitog uzrasta, interesovanja, umjetničkog senzibiliteta, o početnicima, ali i iskusnim "djelatnicima", piscima koji iza sebe imaju objavljene knjige i zavidna iskustva. O tom šarenilu književnih "sastavaka", među kojima prepoznamo visoke pjesničke domete, ali i početnička "mucanja", teško je dati neku cjelovitu ocjenu. Dobro je da se oko časopisa okuplja veliki broj ljubitelja pisane riječi i slikarstva, entuzijasta, koji svojim stihom, svojim proznim sastavom ili crtežom žele da ostave neki svoj "pečat u vremenu". Nekima to bolje polazi za rukom, neki ostaju samo na pokušaju. Zajedničko svima je plemenita namjera i humana topla poruka, na razne načine intonirana, potencijalnom čitaocu, čovjeku pored sebe, prijatelju u nekim plavim daljinama. Drugo je pitanje, kakvi su umjetnički dometi i kvalitet "te proizvodnje". Nakon listanja i pregledanja ovog broja *Avlije* i uvida u "te stihove i rime", jedini odgovor na prethodno pitanje može biti: velika neujednačenost. Drugačije

se, vjerovatno, ne mogu ni koncipirati ovakve i slične publikacije. Ali bez obzira na sve teškoće oko njihove "proizvodnje", one se moraju odmicati od "obične prigodnosti" ili "manifestnosti", a primicati selektivnosti - počevši od kriterija elementarne pismenosti do nekih "umjetničkih dojmova".

Omer Hamzić

**Esad Zukić i Sejad Berbić, 60 godina
zdravstva u Gradačcu (Spomenica),
Javna biblioteka Alija Isaković Gra-
dačac, 2004.**

Koncepcija monografije je decidna i sveobuhvatna. Tekst je pun preciznih podataka, značajnih datuma, imena zaposlenih, načina rada zdravstvenih radnika i uslova pod kojim je stanovništvo živjelo. Opisane su epidemije, vrste čestih oboljevanja, nabrojane postojeće ambulante i slično. Šezdeset godina rada zdravstvene službe u Gradačcu od 1943. do 2003. godine izneseno je u poglavljima, a prema službama koje su postepeno uvedene i proširene. Od prvih dana društvenog zdravstvenog rada do rata za nezavisnost BiH 1992. godine, razvoj zdravstvenih institucija imao je konstantno uzlaznu liniju - do naših dana, kada je od skromnog Doma zdravlja nastala zdravstvena ustanova sa svim potrebnim službama. Kada je rat 1992. - 1995. odnio svoje, mnoge, od ranije postojeće službe, danas su ukinute. Ali sve ono što postoji u funkciji današnjeg Doma zdravlja, iako u manjem obimu nego prije, dovedeno je na viši nivo.

Za kraće upoznavanje čitaoca sa strukturom knjige, navest ćemo način na koji je istorijat zdravstva u Gradačcu hronološki uspostavljen. Uvod je veoma opsežan, daje siže razvoja zdravstvene ustanove. Zatim slijede odjeljci: opšta služba, porodična medicina, dječji dispanzer, dispanzer za

žene, antituberkulozni dispanzer, dispanzer medicine rada, stomatološka služba, higijensko-epidemiološka služba, terenske ambulante, laboratorij, kabinet za transfuziju krvi, bolnička zdravstvena zaštita, vozni park, poplave, epidemije, kadrovska služba, rad na objedinjavanju službe na četiri opštine, prateće - zajedničke službe, stručni sastanci, mrtvozorstvo, zaključak i apoteke.

Ratni period je najburniji u postojanju rada zdravstvene službe. Medicinsko osoblje koje je ostalo da radi u Gradačcu prošlo je pakleni put moralnog i profesionalnog iskušenja. Radilo se, rizikujući u svakom trenutku i život i vlastitu sigurnost. Imena ovih "heroja u bijelom" treba svakako pročitati. I neka se upamti.

Banjsko liječenje je, kao što se kaže: konac djelo krasi, odjeljak na kraju knjige. Zdravlje je bogatstvo, a njemu doprinosi i topla ljekovita voda u Gradačcu. Po narodnom predanju, ona se koristila od vremena pra-predaka, stanovnika ovoga kraja. Po pisanim tragovima, prvu analizu vode, o čemu postoji sačuvani dokument, uradio je 1886. godine čuveni bečki balneolog, prof. dr. Ernest Ludwig. U odjeljku prikazan je i uzbudljivi razvojni put, izgradnja modernog banjskog kapaciteta, sudbina u posljednjem ratu, te današnja slika.

U prilogu je ovaj tekst opremljen spisakom i dokumentacijom. Ilustriran je fotografijama i fotokopijama važnih i zanimljivih dokumenata, te referativnim fusnotama. Pisan je laganim i tečnim jezikom tako da se čita u jednom dahu. Zanimljiv je i nepretenciozan i pored ozbiljnosti koju ima za cilj.

Ako zanemarimo izvjesne tehničke i metodološke nedostatke sasvim svojstvene timu stručnjaka iz medicinske, a ne lingvističke oblasti, ova je knjiga kulturni i društveni događaj. (Izvod iz recenzije, str. 162)

Nizara Mušović-Tadić